

END OF "DEBT SLAVERY": A REALITY OR UNFULFILLED WISH OF THE LEGISLATOR

Angel Ristov

Full professor, Faculty of Law Iustinianus Primus University „Ss. Cyril and Methodius”
a.ristov@pf.ukim.edu.mk

Abstract

With the latest amendments to the Law on Obligations, the legislator predicted significant reforms in debt-trust relations. For the first time in Macedonian law, after independence, the flow of penalty interest is limited by reaching the amount of the claim. A shorter deadline for the claims set forth in the judicial correction, a decision of another competent authority, by settlement before the court or other competent authority, is introduced and an absolute expiry date of claims is introduced from the moment of commencement of enforcement. In the paper, the author analyzes the institute of obsolescence through the prism of the latest legislative changes with the intention of pointing to certain illogicalities, collisions and ambiguities that create problems and dilemmas in their application in practice. Special attention is paid to the retroactive action of the legal changes, which is a rare example in civil legislation. This is in order to answer the question of whether the retroactive action of the legislative changes is legally sustained and whether the legislator has managed to "amnesty" debtors and put an end to "debt slavery" or only increased legal uncertainty.

Keywords: legal certainty, outstanding, expiry date, execution.

КРАЈ НА „ДОЛЖНИЧКОТО РОПСТВО“: РЕАЛНОСТ ИЛИ НЕОСТВАРЕНА ЖЕЛБА НА ЗАКОНОДАВЕЦОТ

Ангел Ристов

Редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
– Скопје
a.ristov@pf.ukim.edu.mk

Апстракт

Со последните измени и дополнувања на Законот за облигациони односи, законодавецот предвиде значајни реформи во должничко-доверителските односи. За прв пат во македонското право, по осамостојувањето, течењето на казнената камата се ограничува со достигнување на висината на главнината на побарувањето. Се воведува пократок рок на застареност на побарувањата утврдени со судска правосилна исправа, одлука на друг надлежен орган, со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган и се воведува апсолутен рок на застареност на побарувањата од

моментот на започнувањето на извршувањето. Во трудот, авторот го анализира институтот застареност низ призмата на најновите законски измени со намера да укаже на одредени нелогичности и недоречености кои создаваат проблеми и дилеми во нивната примена во практиката. Посебно внимание во трудот е посветено на ретроактивното дејствие на законските измени, што е редок пример во граѓанското законодавство. Ова се со цел да се одговори на прашањето дали ретроактивното дејствие на законските измени е правно издржано и дали законодавецот со ваквите измени успеа да ги „амнестира“ должниците и да стави крај на „должничкото ропство“ или само ја зголеми правната несигурност.

Клучни зборови: правна сигурност, застареност, рок на застареност, извршување.

Вовед

Правната сигурност е еден од најзначајните постулати за владеење на правото⁷¹¹ и услов за нормално одвивање на правниот промет.⁷¹² Ако таа не постои, субјектите во правото ќе апстинираат од правниот промет.⁷¹³ Тоа негативно ќе се одрази на економијата, развојот и напредокот на целокупното општество. За да се оствари овој принцип, основна претпоставка е примената на принципот на еднаквост,⁷¹⁴ кој подразбира дека сите субјекти во правото се еднакви и рамноправни пред законите.⁷¹⁵ Во имотно-правните односи, правната сигурност се изразува и низ други аспекти.⁷¹⁶ Еден од нив е начелото *pacta sunt servanda*,⁷¹⁷ според кое договорите треба да се исполнуваат така како што се предвидени.⁷¹⁸ Сепак, остварувањето на содржината на должничко-доверителските односи не може да трае неизвесно време. Правната сигурност бара содржината на овие односи да се остварува во разумен рок, во чии рамки е вклучена и *правната заштита*.⁷¹⁹ Во спротивно, ако по протекот на законски предвидениот рок обврската не биде исполнета, настапува *застареност*, односно неможност на доверителот присилно да бара исполнување на своето побарување.⁷²⁰

---

⁷¹¹ „Владеењето на правото се заснова врз неколку постулати: прво, примарно значење на човековите слободи и права; второ, постоење на ограничена државна власт; трето, поделба на власта на законодавна, извршна и судска; четврто, постоење на независно судство и петто, *правна сигурност на човекот и граѓанинот*.“ Поопширно за ова види кај С. Шкарик *Уставно право*, Осмо издание, Култура, Скопје, 2015, стр. 407.

⁷¹² Повеќе за правната сигурност види кај: А. Ристов, *Правната сигурност како клучен фактор за владеење на правото*, *Правник*, бр. 295-296, Здружение на правниците на Република Македонија, Скопје, 2016.

⁷¹³ За ова повеќе види кај А. Групче, *Имотно (Граѓанско) право, Опит дел*, Скопје, Култура, 1985, стр.32

⁷¹⁴ Еднаквоста на граѓаните пред законите е едно од основните права на човекот. За прв пат во човековата историја е прокламирано во Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот од 1789 година. Во членот 1 од Декларацијата е предвидено дека; „*Луѓето се раѓаат и остануваат слободни и еднакви во правата*“.

⁷¹⁵ Според професорите Г. Галев и Ј. Дабовиќ Анастасовска, „најопшто гледано еднаквоста и рамноправноста на страните во облигационите односи се состои во тоа што меѓу нив нема надреденост и подреденост. Практично тоа значи дека никоја од страните при настанувањето на односот нема можност да го диктира обемот и содржината на односот.“ *Облигационо право*, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје, 2008, стр. 52.

⁷¹⁶ Поопширно за ова види кај Д. Поп Георгиев, *Облигационо право*, Универзитетска печатница „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, 1990, стр. 44-70.

⁷¹⁷ Така А. Групче, *op. cit.*, стр.32.

⁷¹⁸ *Ibidem*.

⁷¹⁹ За заштита на граѓанските субјективни права повеќе види кај: А. Јаневски, Т. Зороска – Камилоска, *Граѓанско процесно право, Книга прва, Парнично право*, Графички центар Југореклам, Скопје, 2009; Р. Живковска, *Опит дел на граѓанското право – Воведни теми 3*, Европа 92, Скопје, 2009, стр.65-90.

⁷²⁰ Поопширно види кај Д. Поп Георгиев, *Облигационо право*, Универзитет Св.Кирил и Методиј, Скопје, 1989, стр. 89-100.

Правната сигурност во имотно-правните односи се изразува и преку *начелото на забрана за ретроактивно дејствие на законите*. Тоа е од исклучително големо значење за граѓанското право во кое важи правилото дека на граѓанско-правните односи се применуваат прописите кои важеле во моментот на настанување на односот. Правната сигурност бара, исто така, извесност, односно *познавање на правните прописи* од страна на субјектите при стапувањето во имотно-правните односи, за да можат тие да ги знаат последиците од нив (*vacatio legis*). Тоа е неопходно, затоа што незнаењето на правото никого не го оправдува (*ignorantia legis nemine excusat*).⁷²¹ Правната сигурност предвидува дека законот треба да ги уредува општествените односи на начин на кој субјектите во правото во голема мера ќе бидат во можност да ги предвидат и усогласат своите постапки во согласност со законот. Затоа таа се дефинира како „право на поединецот да знае кои прописи ќе се применуваат на него во одреден временски период, забрана за ретроактивна примена на прописите, како и предвидливост на санкциите за противправните дејства во една држава.“⁷²² Таа се изразува и преку траењето и *релативната непроменливост на законите* со кои се уредуваат граѓанско-правните односи. Во спротивно, ако тие често се менуваат тогаш субјектите ќе апстинираат од стапувањето во правниот промет плашејќи се од несакани правни последици.

Во македонското право кон крајот на осумдесеттите и почетокот на деведесеттите години од минатиот век, „конспиративно“ исчезна одредбата од Сојузниот ЗОО од 1978 година, според која каматата тече сè до достигнување на главницата (чл. 401). Како последица на тоа, како и непредвидувањето на апсолутен рок на застареност на побарувањата, во нашето право во последните децении се појави феноменот на „должничко ропство“, пред сè како резултат на старите и заборавени долгови. Каматата течеше неограничено време, а побарувањето во постапка на извршување никогаш не застаруваше. Така се појави парадоксот „убиство да може да застари, а долгот не.“⁷²³ Дури и за симболични и незначителни суми на побарувања каматата десеткратно, па дури и повеќе, го надминуваше основниот долг. Таквата камата ги надмина и спецификите на лихварските и зеленашките договори. Тоа резултираше со голем број блокирани сметки на должници приморани да платат неправедно високи суми на камати, зголемени со трошоци во постапката. Незадоволството кулминираше со разни протести на здруженија на граѓани кои, наместо против законодавецот, беа насочени кон извршителите.

Главна причина за „вокреснувањето“ на старите долгови беше пренесувањето на огромен број нереализирани извршни предмети од судовите во надлежност на извршителите во 2012 година.⁷²⁴ Во јавноста гласно одекнаа бројни случаи каде за сметки и побарувања со минимални суми, по основ на камати и извршни трошоци, повеќе од десеткратно беше зголемена сумата на основниот долг. Во еден таков случај „за долг од 1 денар, пензионер треба да плати 12 439 денари преку извршител на БЕГ“. Фантастичен сооднос од 1:12 439! Содржината на вкупниот долг се состоела од: 277 денари - администрирање; 4 128 денари – извршни дејствија; 400 денари – награда; 875 – ДДВ; 240 денари – материјални трошоци; 1 534 – адвокатски трошоци; и 722 денари – камата.⁷²⁵ Во конкретниот случај за еден денар долг, камата достигна 722 денари!

---

⁷²¹ Во сферата на казненото право овој принцип се изразува преку максимата дека никој не може да одговара за дело кое не е пропишано со законот (*Nulum crimen nulla poena sine lege*).

⁷²² Види повеќе за ова кај D. Banović, *Princip pravne sigurnosti kao ljudsko pravo?* Mladi za pravdu, Sarajevo, 2013, достапно на www.tacno.net.

⁷²³ Повеќе за ова види кај А. Ристов, Убиство застарува а долг не: парадокс во македонското право, *Правник, Здружение на правници на РМ, Скопје*, 2018.

⁷²⁴ Во 2011 година од судот биле повлечени и предадени на извршител 7835 предмети, додека во 2012 година овој број изнесувал 48829. Со текот на времето овој број на предмети се намалува. Во 2013 биле преземени 1313 предмети, во 2014 – 4349 предмети; во 2015 – 395 предмети и во 2016 – 196 предмети. За рок од шест години во периодот од 2011 – до 2016 година, од судот се повлечени и дадени на извршител вкупно 63113 предмети.

⁷²⁵ Види повеќе на <http://sitel.com.mk> од 29.3.2018 година. „Извршител наплаќал долг за 0 денари“. Види за ова повеќе на <http://kanal5.com.mk>

Во услови на голема сиромаштија, ваквите случаи предизвикаа големо незадоволство поради блокираните сметки и извршувањето на долгови стари со децении (10,15, 20, 25 години). Голем број граѓани како виновници за ваквата состојба ги посочија извршителите, наместо законодавецот и лошите законски решенија. Не/намерно граѓаните забораваја дека помина времето на социјализмот во кое должникот беше повеќе заштитен од доверителот! И покрај тоа што науката ги лоцира вистинските причини кои создаваат правна несигурност во должничко-доверителските односи, потребно беше да помине подолг временски период за да законодавецот конечно воден од популистички цели преземе конкретни чекори. Но, дали успеа во желбата да стави крај на старите долгови или донесе неприменливи законски одредби ќе утврдиме на крајот од трудот.

1. Поимот застареност

Времето е фактор под кој и правото мора да наведне глава.⁷²⁶ Застареноста⁷²⁷ претставува правен институт кој што е врзан со протекот на времето.⁷²⁸ Тоа, како правен факт, има пресудна улога во стекнувањето, менувањето и губењето на правата.⁷²⁹ Во правната енциклопедија застареноста е дефинирана како „престанок на правото да се бара исполнување на обврската по протек на законски предвиденото време во кое доверителот можел да бара исполнување.“⁷³⁰ Во домашната правна наука според професорот Групче – „застареноста е институт кој ги уредува условите за губење на правото на заштита, или како традиционално се вели, се губи правото на тужба во материјална смисла. Според тоа, застареноста не доведува до губење на самото право, но на заштитата на тоа право. Правото како такво останува, но ослабено, без заштита. Тоа право, макар застарено, може и натака да се остварува, но само доброволно, а не присилно.“⁷³¹ На тој начин правната облигација се претвора во натурална (морална) облигација (*obligatio naturalis*). Тоа значи дека доверителот нема повеќе овластување присилно да го оствари своето побарување. Но, доколку должникот доброволно ја исполни застарената обврската, доверителот не е обврзан да му го врати даденото доколку тој тоа го побара. Во оваа насока е и мислењето на проф. Поп Георгиев според кој „доколку во пропишаниот рок содржината на облигациониот однос не биде остварена настапува

⁷²⁶ Ѓ. Марјановиќ, *Кривично право, Општ дел*, Студентски збор, Скопје, 1988, стр. 509-517.

⁷²⁷ „Застареноста е губење на одредено право, кое не се вршело во законски определено време“ § 1451 од Австрискиот граѓански законик од 1811. „Застареноста е особено определување на законот по кој едно лице поради невршење за некое подолго време правото го губи, а друг со самото употребување го добива и прибавува.“ § 922 Српски граѓански законик од 1844. „Долг чие намирување нема да биде побарано за време кое е со закон предвидено за поедини видови договори, штом тоа време ќе истече, долгот застарува, па не може повеќе од судот да се бара ниту главното ниту споредното.“ чл. 625 ст. 1 од Општиот имотен законик на Црна Гора.

⁷²⁸ „Времето е важен фактор во правото. Дејствијата на правниот субјект, неговите изјави на волја се остваруваат и траат во определено време. Врската помеѓу времето, правните дејствија на правните субјекти и правните факти е неспорна и значајна. Времето е особено важно во граѓанското право и е многу често сврзано со настанувањето, промените, престанокот и застареноста на субјективните права.“ Александар Джеров, *Граѓанско право, Обща част*, Сиела, Софија, 2003, стр. 501.

⁷²⁹ Во минатото, во постарите права, под влијание на римското право, постоеше единствен правен институт (*prescriptio*) кој се манифестираше во два подвиди: аквизитивна или придобивачка застареност и екстинктивна или погасувачка застареност. Под аквизитивната или придобивачка застареност денес се подразбира институтот одржувачка (*usucapio*) кој овозможува по протек на одредено време фактичката власт врз една туѓа ствар да се претвори во субјективно стварно право. Овој институт се применува во сферата на стварното право. Екстинктивната или погасувачката застареност пак означува губење на правната заштита по протек на определено време. Овој институт се применува во рамките на облигационите односи. Повеќе за ова види кај Асен Групче, *Имотно (Граѓанско) право*, Општ дел, Второ и изменето издание, Култура, Скопје, 1983, стр. 286.

⁷³⁰ Види повеќе: *Pravni Leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1964, str. 1077.

⁷³¹ Асен Групче, *op. cit.*, стр. 285-286.

застареност што доведува до престан на еден своевиден дел од таа содржина... престануваат претенцијата и одговорноста како елемент од содржината на облигационата обврска.⁷³² Ова становиште го делат и професорите Галев и Дабовиќ-Анастасовска, кои укажуваат дека „протекот на време, врз кој законот инсистира, не е сам за себе доволен да ја предизвика неутуживоста на субјективното право, туку дека за тоа е потребно уште и истакнување приговор од страна на должникот.“⁷³³

Во нашето право, како и во современите права, секое право ужива правна заштита. Таа се стекнува со денот на стасаноста на побарувањето. Но, правната заштита се губи доколку не се побара во законски пропишаните рокови.⁷³⁴ Согласно одредбите од Законот за облигационите односи⁷³⁵ од 2001 година во членот 349 е предвидено дека: (1) Со застареноста престанува правото да се бара присилно исполнување на обврската. (2) Застареноста настапува кога ќе истече определеното време со закон во кое доверителот можел да бара исполнување на обврската. (3) Судот не може да ја земе предвид застареноста ако должникот не се повикал на неа.

Поаѓајќи од законските одредби, можеме да заклучиме дека застареноста претставува губење на правната заштита (претенцијата) со протек на законски определен рок. За настапување на застареноста потребно е да бидат исполнети два услови (објективен и субјективен). *Прво*, потребно е да истече *рокот на застареноста*. Тоа е времето определено со закон во кое доверителот можел да бара исполнување на обврската. И *второ*, за да произведе правно дејство застареноста, потребно е, откако ќе истече рокот на застареноста, на неа да се повика должникот со *приговор за застареноста*. Ова од причина што судот не води сметка за застареноста по службена должност (*ex officio*). Оттука, доколку должникот доброволно изврши обврска која што е застарена, тој не може да бара враќање на она што е дадено.⁷³⁶ Врз основа на наведеното, можеме да констатираме дека застареноста претставува губење на правото да се бара присилно исполнување на обврската по протек на определено време утврдено со закон.

2. Функции и оправданост на застареноста

Застареноста претставува значаен институт во граѓанското право, кој остварува повеќе функции кои одат во прилог на назначајната, а тоа е обезбедување на правната сигурност во правниот промет.⁷³⁷ Субјективните права претставуваат правно заштитен интерес од страна на државата. Ако едно субјективното право подолго време не се врши од страна на неговиот титулар, значи дека тој го изгубил правниот интерес.⁷³⁸ Тогаш се поставува прашањето – „дали тоа право е уште живо и дали заслужува заштита?“⁷³⁹ Државата има интерес правата да се вршат од страна на нивните титулари. Во спротивно, со застареноста им ја откажува нивната правна заштита. Поради тоа, застареноста не дозволува да се промени одредена фактичка состојба која долго време не била оспорувана со задоцнето барање за правна заштита. Таа овозможува ваквите состојби по протекот

⁷³² Д. Поп Георгиев, *op.cit.*, стр. 89.

⁷³³ Г. Галев, Ј. Дабовиќ Анастасовска, *op. cit.*, стр. 283. Во таа насока говори и судијата проф. К. Чавдар според кој „последича на застареноста е некое право да не може да се оствари присилно преку суд доколку должникот приговори на таквото барање на доверителот“. К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за облигационите односи*, Академик, Скопје, 2008, стр. 572.

⁷³⁴ „Застареноста е начин на гаснење на облигацијата кое настанува поради тоа што доверителот во одредено време не барал од должникот нејзино исполнување. Со протекот на времето облигацијата престанува да постои. Доверителот го губи своето побарување поради неговото пасивно држење.“ Lj. Milošević, *Obligaciono pravo*, Научна knjiga, Beograd, 1972, стр. 231.

⁷³⁵ „Службен весник на Република Македонија“ бр. бр. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 и 123/13.

⁷³⁶ Види чл. 356 од ЗОО.

⁷³⁷ Повеќе види кај: А. Групче, *op. cit.*, стр. 287; Г. Галев, Ј. Дабовиќ Анастасовска, *op. cit.*, стр. 285-286.

⁷³⁸ Така В. Таджер, *Граѓанско право на НРБ*, Софи – Р, Софија, стр. 691-692.

⁷³⁹ *Ibidem*.

на определено време да бидат легализирани. Во таа смисла, со право се истакнува дека кога доверителот „по втасаноста на обврската од даден облигационен однос не пројавува никаков интерес за остварување на тоа свое право...ваквиот однос ја има изгубено својата смисла, па затоа и не треба повеќе да постои.“⁷⁴⁰ Со други зборови, кога доверителот не пројавил правен интерес во законски предвиденото време за реализација на своето побарување ваквиот однос ја губи смислата на постоење.

Застареноста обезбедува „заштита на сегашноста од иднината.“⁷⁴¹ Таа го ослободува должникот од обврската да докажува дали обврската е делумно или целосно исполнета или таа престанала на некој друг начин во минатото. Со тоа таа значително му ја олеснува положбата на должникот. Со застареноста се избегнуваат тешкотиите поврзани со обезбедувањето на докази. Со текот на времето, документите се уништуваат, сметките и налозите се губат, сведоците умираат, страните забораваат одредени околности или пак субјективно додаваат одредени свои мислења во исказите и др. Доколку не постои застареноста, должникот, а понекогаш и неговите наследници, ќе бидат ставени во неправедна положба, освен главниот долг да исплаќаат и споредни побарувања камати, трошоци и сл. Од друга страна, ако не постои застареноста, доверителот би бил ставен во попривилегирана положба која може да ја злоупотребува, намерно не барајќи исполнување на своето право со цел да добие поголем износ на камати или пенали.

Застареноста ги стимулира доверителите во правниот промет навремено да си ги вршат и заштитуваат своите права. Во спротивно, застареноста придонесува доверителите кои немарно си ги вршеле своите права да ги изгубат. На тој начин, застареноста влијае на „создавање на неопходниот ритам во правниот живот.“⁷⁴² Во граѓанското право застареноста претставува и имотно-правна санкција за немарните доверители кои не си го вршеле своето право. Би било спротивно на правната логика и начелото на совесност и чесност во граѓанското право, на некој кој е немарен и незаинтересиран да го врши своето право да му се овозможи неограничено право на судска заштита.

3. Опсег и дејство на застареноста

Застареноста најшироко поле на својата примена има на имотно-правните побарувања во општиот промет на стоки и услуги. Станува збор, пред сè на облигационите права кои за свој предмет имаат одредено давање и сторување (*dare, facere*). Со застареноста, освен главните побарувања, застаруваат и споредните побарувања, како што е на пример камата, трошоците и др.⁷⁴³ Освен во сферата на облигационите права, застареноста има свое поле на примена и во наследното право. Во членот 136 од Законот за наследувањето⁷⁴⁴ од 1996 година е предвидена застареноста на правото да се бара оставината со тужба.⁷⁴⁵ Со застареноста може да престане и правото на стварна службеност ако сопственикот на привилегираната ствар не го вршел своето право три години еднопосредно, а сопственикот на послужната ствар се противел на нејзиното вршење.⁷⁴⁶

---

⁷⁴⁰ Г. Галев, Ј. Дабовиќ Анастасовска, *op. cit.*, стр. 285.

⁷⁴¹ *Ibidem*.

⁷⁴² В. Таджер, *op. cit.*, стр. 693.

⁷⁴³ Види чл. 358 од ЗОО.

⁷⁴⁴ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 47/96 и 18/01.

⁷⁴⁵ „Правото да се бара оставината со тужба како наследник спрема држателот на оставината застарува за две години од денот кога наследникот дознал дека е донесено правосилно решение за наследување, а најдоцна десет години од денот кога решението за наследување станало правосилно.

Правото да се бара оставината во секој случај застарува по протекот на 20 години од смртта на оставителот.“

⁷⁴⁶ Види член 206 став 1 од ЗСДСП.

Сепак, сите права не се подложни на застареност. Застареноста не се однесува на правото на сопственост.⁷⁴⁷ Во согласност со членот 156 став 3 од Законот за сопственост и други стварни права, правото на поднесување на сопственичка тужба за поврат на стварта не застарува. Сепак, посредно правото на сопственост може да престане и да го изгуби правото на заштита по основ на одржувачка (*usucapio*),⁷⁴⁸ која претставува стекнување на сопственост со фактичка власт врз туѓа ствар по протек на определено време утврдено со закон.⁷⁴⁹ Во стварно-правните односи не застарува ниту правото на делба на стварта од страна на сосопственик.⁷⁵⁰ Освен правото на сопственост, не застарува ниту правото на издршка⁷⁵¹ на членовите на семејството кое произлегува од брачните и семејните односи уредени во Законот за семејството⁷⁵² од 1992 година. Исто така, не застаруваат ниту побарувањата кои се обезбедени со заложно право (залог, хипотека).⁷⁵³

По својата суштина застареноста претставува губење на правото на заштита присилно да се бара исполнување на обврската. Таа е уредена со одредби од императивен и диспозитивен карактер. Со императивните одредби се уредени законските рокови кои е потребно да истечат за да настапи застареноста. Тие го штитат општествениот интерес, поради што законските рокови не може да се менуваат со волја на договорните страни, ниту пак должникот може да се откаже од нив пред да истечат.⁷⁵⁴ Со диспозитивни одредби пак е уредена можноста на должникот, по своја волја, да се повика на застареноста и да приговори во судска постапка за застареноста на побарувањето. Судот не води сметка по службена должност (*ex officio*) за застареноста. Оттука, за да настапи застареноста, освен што е потребно да истече времето утврдено со закон, неопходно е должникот да поднесе приговор за застареност на побарувањето.

Во нашето право, законодавецот предвидува општи и посебни рокови на застареност во зависност од видот на побарувања. Општиот рок трае подолго време, за разлика од посебните кои траат пократко или подолго време. Општиот рок на застареност изнесува пет години и тој се однесува на сите побарувања за кои не е предвиден посебен рок на застареност.⁷⁵⁵ ЗОО предвидува повеќе посебни рокови од една, три, пет, десет или повеќе од десет години, кои се однесуваат на точно определени побарувања.⁷⁵⁶

4.Анализа на законските измени на ЗОО

Правото го уредува животот на граѓаните, кој е динамичен и сложен. *Panta rei* се тече, се се менува. Се менуваат и животните односи поради разни општествени фактори (политички, економски, социјални). Затоа законодавецот треба да ги следи промените кои настануваат во општеството и да го усогласува законодавството на новонастанатите промени. Во спротивно, застарените и неразумни законски одредби ќе станат кочница и товар за граѓаните. Тие се извор на неправдата (*lex dura sed lex*). Со текот на времето застарените и неразумни законски решенија стануваат „ненормално и неправедно право“ кое е спротивно на разумот и суштината на правото. Најчесто и законодавецот е творец на таквите законски решенија кои се во колизија меѓу себе,

⁷⁴⁷ Повеќе за сопственоста види кај: А. Gams, *Svojina*, Научна Книга, Beograd, 1988.

⁷⁴⁸ Повеќе за одржувачката види кај Асен Групче, *Имотно (Граѓанско) право, втор дел Стварно право*, Култура, Скопје, 1985, стр. 192-196.

⁷⁴⁹ Види член 124 од ЗСДСП.

⁷⁵⁰ Види член 50 ст. 2, *Ibid.*

⁷⁵¹ Види чл. 11 и 179 од ЗС.

⁷⁵² „Службен весник на Република Македонија“ бр. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14 и 153/14.

⁷⁵³ Види чл. 357 од ЗОО. Исто и чл. 225-235 од Закон за сопственост и други стварни права „Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/01, 99/08, 139/09 и 35/10.

⁷⁵⁴ Види чл. 353 од ЗОО.

⁷⁵⁵ Види член 360 од ЗОО.

⁷⁵⁶ Повеќе за ова види кај Гале Галев, Јадранка Дабовиќ Анастасовска, *op. cit.*, стр. 292-293.

недоречени и неприменливи во практиката поради што стануваат товар за јуриспруденцијата.⁷⁵⁷ Законите кои се носат набрзина и многу често без поширока јавна расправа, познатиот француски правник Карбоние ги нарекува „*бирократско-технички закони*“.⁷⁵⁸

Во Македонија законодавецот со децении го има заборавено граѓанското право, кое е „срцевата комора“ на правниот систем. Граѓанскиот законик повторно е заборавен! За реформите во граѓанското право не се ни говори! Не може да дојдат на ред од реформите за спречување на корупцијата, во обвинителството, уставните измени и др. Недостигот од реформи во граѓанското право доведоа до појава на бројни парадокси во нашето право.

Уште еднаш како многу пати досега, незнаењето на правото придонесе наместо „од главата, промените да започнат од опашот“. Законските измени се направија без вклучување на правната наука и практичарите, без широка јавна расправа и набрзина! Наместо целосни и темелни реформи на уредувањето на облигационите односи со донесување на Граѓанскиот законик, законодавецот со децении го практикува моделот на измени на „парче“ и по потреба! Така, по иницијатива на одредени пратеници во 2021 година најпрвин беше ограничено течењето на договорната камата, наместо тоа да биде казнената камата! Беа потребни дури две години за да законодавецот сфати дека со оваа измена проблемот и понатаму остана нерешен. Тоа беше причината поради која врз основа на редовно востановениот „рецепт за бирократски закони“, законодавецот изготви нови измени во ЗОО⁷⁵⁹ и во ЗИ⁷⁶⁰ кои стапија на сила на денот на нивното објавување - на 20 јули 2023 година.⁷⁶¹

Согласно донесените измени, врз основа на членот 1 од Законот за изменување и дополнување на ЗОО (во понатамошниот текст: ЗИДЗОО) во членот 266-а по став (7) се додава нов став (8), кој гласи: „(8) *Кога износот на достасаната, а неисплатена казнена камата ќе го достигне износот на главнината, каматата престанува да тече.*“ Со оваа значајна измена се враќа старото решение од Сојузниот ЗОО од 1978 година, познато уште од Римското право,⁷⁶² со кое каматата престанува да тече кога ќе го достигне износот на главното побарување. Она што римските правници го утврдиле уште пред 2 000 години, дека е единствено праведно решение по однос на течењето на каматата, нашиот законодавец го откри дури во 2023 година! Со ваквото правично решение се спречува парадоксот - каматата да биде неколкукратно поголема од главнината. За ваквото решение правната наука се залагаше уште од многу одамна. Но, законодавецот од непознати причини остана нем на ваквите заложби.

Со членот 2 од ЗИДЗОО, измени претрпе и членот 368 кој сега гласи:

„(1) Сите побарувања што се утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган, *застаруваат за пет години, од моментот на нивната извршност, како и побарувањата за кои во согласност со законот се предвидува краток рок за застареност.*

(2) Сите повремени побарувања, коишто произлегуваат од одлуки или порамнувања предвидени во ставот (1) на овој член и достасуваат во иднина, застаруваат во рокот предвиден за застареност на повремениите побарувања.

---

⁷⁵⁷ Види повеќе кај А. Ристов, *Злоупотреба на правото и ненормалното право во македонското граѓанско законодавство, Охридска школа на правото – 2019*, том 10, Јуридика Прима, Скопје, 2019.

⁷⁵⁸ Жан Карбоние, *Граѓанско право, Введение*, Издателство ЛИК, София, 1999, стр. 29.

⁷⁵⁹ „Службен весник на Република Македонија“ број 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009 и 123/13 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 215/21).

⁷⁶⁰ „Службен весник на Република Македонија“ број 72/16, 142/16 и 233/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 14/20).

⁷⁶¹ „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 154/23.

⁷⁶² Види повеќе кај: И.Пухан, *Римско право*, Универзитет Кирил и Методиј, Скопје; Б. Николас, *Вовед во Римско право*, Просветно дело, Скопје, 2009; И. Пухан, М. Поленак Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *Римско право*, Правен факултет, Скопје, 2014; Е. Борковски, П. Д. Плесис, *Римско право*, Просветно дело, Скопје, 2009.

(3) Застареноста на правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган, или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган прекинува со поднесување барање за извршување пред надлежен извршител, при што почнува да тече одново застареноста, *која во извршната постапка трае десет години од моментот на поднесеното барање за извршување.*“

Со одредбите од овој член законодавецот воведува два нови рока на застареност. Првиот рок на застареност се однесува на сите побарувања што се утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган. Тие *застаруваат за пет години, од моментот на нивната извршеност, како и побарувањата за кои во согласност со законот се предвидува пократок рок за застареност.* Со тоа законодавецот општиот рок на застареност на побарувањата од пет години го предвиде и за побарувањата што се утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган. Овој рок на застареност законодавецот го пропишува за застареност и на побарувањата за кои е предвиден пократок рок со законот. Пред оваа измена рокот за застареност на ваквите побарување изнесуваше 10 години.

Вториот рок на застареност се однесува на застареноста на сите *повремени побарувања*, коишто произлегуваат од правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган кои достасуваат во иднина. Овие повремени побарувања застаруваат во рокот предвиден за застареност на повремени побарувања. Во согласност со членот 361 од ЗИДЗОО: (1) Побарувањата на повремени давања кои стасуваат годишно или во пократки определени временски периоди (повремени побарувања), па било да се работи за споредни повремени побарувања, како што е побарувањето на камати, било да се работи за такви повремени побарувања во кои се исцрпува самото право, како што е побарувањето на издржување, *застаруваат за три години од стасаноста на секое одделно давање.* (2) Истото важи за ануитетите со кои во еднакви однапред определени повремени износи се отплатуваат главнината и каматите, но не важи за отплатите во рати и за други делумни исполнувања. Пред оваа измена, рокот за застареност на ваквите побарување изнесуваше 10 години.

Најголема новина во законските измени претставува воведувањето апсолутниот рок на застареност. Со ваквата одредба за прв пат во нашето облигационо право се воведува апсолутен рок на застареност на побарувањата. Согласно одредбата од членот 368 став ЗИДЗОО: „Застареноста на правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган, или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган прекинува со поднесување барање за извршување пред надлежен извршител, при што почнува да тече одново застареноста, *која во извршната постапка трае десет години од моментот на поднесеното барање за извршување.*“ Со оваа одредба законодавецот пропишува решение со кое се востановува апсолутен рок на застареност, врз основа на кое без оглед дали побарувањето е намирено или не, тоа да застари во рок од 10 години од моментот на поднесеното барање за извршување. Ваквото решение со право ја наметнува дилемата дали воопшто ќе биде намирено побарувањето на доверителот во случај на извршување врз плата или друг вид на примање! Дали со ваквото решение не се прави „амнестија“ на долговите на должниците за сметка на доверителите имајќи предвид дека одредбата се применува ретроактивно? И покрај желба да направи нешто во насока на подобрување на положбата на должникот, за жал законодавецот не успеал во својата намера.

Наведената одредба е фалична и неприменлива поради тоа што се однесува на *институтот извршна постапка* кој повеќе не постои во нашето позитивно право. Грешката произлегува од незнаењето на правото на законодавецот! Тоа е доказ дека во составувањето на законските измени не била консултирана ниту науката ниту практичарите кои го применуваат правото. Во минатото, извршната постапка се водеше од страна на судот,⁷⁶³ согласно Законот за извршна постапка.⁷⁶⁴ Со

⁷⁶³ Види член 1 од Законот за извршна постапка, Службен весник на РМ бр. 53/97, 59/00 и 64/03.

⁷⁶⁴ Со Законот за извршување и со неговите измени и дополнувања (“Сл. весник на РМ“ бр.35/2005, 50/2006, 129/2006, 8/2008, 83/2010 и 50/2010), донесен во месец мај 2005 година, а се применува од месец јуни 2006 година, напуштен е системот на судско извршување на извршните судски одлуки и судските порамнувања, на

направените реформи и донесувањето на Законот за извршување надлежноста во *спроведувањето на извршувањето* беше пренесена на извршителите како лица со пренесени јавни овластувања од страна на државата.⁷⁶⁵ Во Законот за извршување не постои поимот извршна постапка. Во согласност со член 1 од ЗИ :(1) Со овој закон се уредуваат *правилата според кои извршителите постапуваат заради присилно извршување на судска одлука која гласи на исполнување на обврска*, освен ако со друг закон поинаку не е определено. Врз основа пак на членот 3 став (1) со кој се уредува надлежноста во извршувањето е пропишано дека: *Извршителот го спроведува извршувањето*. Со граматичко толкување на наведената одредба произлегува дека законодавецот згрешил припишувајќи и уредувајќи застареност на *непостоечки институт – извршна постапка*, која веќе не постои. Во позитивното право речиси две децении постои и се спроведува институтот извршување.

Наведената одредба во поголемиот дел од неа уредува прашање кое веќе е темелно, јасно и прецизно уредено во ЗОО во делот со кој се уредува прекилот на застареност членови 376-381. Законодавецот сакал да пропише дека побарувања што се утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган во постапката за извршување, во секој случај, застаруваат во рок од десет години од моментот на поднесеното барање за извршување. Меѓутоа, наместо извршување, пропишува извршна постапка, која не постои и е „историски институт“ од времето кога судот беше надлежен да го спроведува извршувањето.

Согласно законските измени зависи исклучиво од волјата на доверителот дали ќе чека една, две или повеќе години или кон крајот на истекот на петтата година ќе поднесе барање за извршување пред надлежниот извршител. Со поднесувањето на барањето за извршување започнува да тече апсолутниот рок на застареност од 10 години. Со оглед дека со последните измени висината на камата е ограничена со достигнување на главнината на побарувањето се поставува прашањето дали има логика што се овозможи толку долг рок од пет години за доверителот да се одлучи дали ќе поднесе барање за извршување! Дилема претставува и фактот зошто законодавецот во материјален закон со кои се уредуваат облигационите односи уредува прашање за траење на постапката за извршување? Според правната логика, номотехника и решенија од споредбеното право тука станува збор за апсолутен рок на застареност кој нашиот законодавец добро не го определил мешајќи се во процедурата. Поправилно би било, според наше мислење, доколку законодавецот предвидел апсолутниот рок на застареност на побарувањата да изнесува 10 години од нивната извршност.

Во правничката јавност сè уште спорно е прашањето дали треба во нашето право да постои апсолутен рок на застареност на побарувањата. Дали е оправдано законодавецот што дозволи застареност на побарувањата во постапка за извршување, нешто што досега не беше возможно. Дали побарувањата како релативни права се позначајни од правото на сопственост кое може да се изгуби, односно да се стекне по пат на одржувачка по протек на 20 години апсолутен рок? Дали постои логика по 20 години да застари правото да се бара оставината, а долгот никогаш да не може да застари? Дали долгот кој не може да застари е повреден од животот, бидејќи убиството застарува?

извршните одлуки и порамнувања во управна постапка, кои гласат на исполнување на парична обврска и на другите исправи кои како извршни исправи се предвидени со закон и е востановен систем на извршување од страна на приватни извршители со јавни овластувања, кои ги именува Министерот за правда врз основа на конкурс. Со новиот систем на извршување, напуштени се решенијата од стариот Закон за извршна постапка.. Види повеќе за ова кај В. Бабунски, **НОВ СИСТЕМ НА ИЗВРШУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - НЕКОИ АСПЕКТИ ЗА УЛОГАТА НА ИЗВРШИТЕЛИТЕ И СУДОТ ВО ОСТВАРУВАЊЕТО НА ПРАВАТА НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ ОПРЕДЕЛЕНИ СО ИЗВРШНИ ИСПРАВИ**, достапно на www.vsrn.mk

⁷⁶⁵ „Извршител“, „заменик на извршител“ и „помошник на извршител“ се лица кои вршат јавни овластувања утврдени со закон, именувани/назначени согласно со одредбите на овој закон и кои директно одлучуваат за дејствијата што треба да се преземат во рамките на нивните овластувања, за да се спроведе извршната исправа и да ги преземат извршните дејствија, Член 11, ст. 7 од ЗИ.

Постарите граѓански кодификации предвидуваа подолги рокови на апсолутна застареност на побарувањата – 20 и 30 години. Во поновите граѓански кодификации прифатена е тенденцијата на намалување на апсолутниот рок на застареност на побарувањата на 10 години. Овој рок е предвиден во поновите граѓански кодификации на Литванија,⁷⁶⁶ Латвија,⁷⁶⁷ Грузија,⁷⁶⁸ Украина⁷⁶⁹ и Албанија.⁷⁷⁰ Предлог нацртот на Граѓанскиот законик, во Книга 3 – Облигационо правни односи, членот 3.410 изречно предвидува дека „рокот од 10 години се уредува како апсолутен, од причини на правната сигурност, согласно целта на институтот застареност.“

Новина која предизвика најголеми реакции во јавноста е одредбата од членот 4 на ЗИДЗОО според која: „Започнатите постапки за наплата на побарувања предвидени во членот 2 од овој закон ќе завршат во согласност со овој закон.“ Во споредбеното право не е познато вакво решение.

Во историјата на македонското граѓанско законодавство ретки се примерите на донесени закони кои имаат ретроактивно дејствие (доколку и воопшто ги имало). Претежно ретроактивното дејствие е предвидено во прописите од јавното право со кои се уредуваат казнено-правни, административно-правни, финансиво-правни и други јавно-правни односи. Направена измена претставува голема „реформа“ во нашето законодавство, а за која законодавецот не остави време за *vacatio legis*. Напротив, таа стапи во сила веднаш и назад во времето. За споредба Законот за сопственост и други стварни права и Законот за облигационите односи од 2001 година имаа период од шест месеци на *vacatio legis*. Ваквата одредба со нејзиното ретроактивно дејствие предизвика голем број на дилеми за должниците, доверителите, како и за јуриспруденцијата, судовите, адвокатите и извршителите. Измените беа донесени од законодавецот без да биде консултирана пошироката правничка јавност за правните последици кои ги предизвикуваат. При изготвувањето на измените, за жал, правната наука повторно беше заобиколена.

Согласно Уставот забрането е ретроактивното важење на законите, освен ако тоа не е во интерес на граѓаните. Донесените законски измени со своето ретроактивно дејствие по однос на членот 2 од ЗИДЗОО, рокот на застареност се исклучиво во интерес само на должниците. Тие не се во интерес на доверителите. Оттука со право се поставува прашањето дали ретроактивното дејствие на законот е во корист на сите граѓани - должници и доверители (физички и правни лица) или само во корист на една категорија на граѓани - должниците. Категоријата „во корист на сите граѓани“ не содржи и не подразбира исклучоци.

Неспорно е дека со ваквото законско решение се нарушува уставниот принцип на еднаквост и рамноправност, кој е најзначаен принцип во граѓанското право. Во конкретниот случај со ретроактивното важење на направените измени категоријата на граѓани кои се должници се ставаат во привилегирана положба наспроти категоријата граѓани кои се доверители. И покрај тоа што намерата на законодавецот била добра....да помогне на одредена ранлива категорија на граѓани и да ги „амнестира“ од старите долгови, сепак не вроди со плод. Ваквото решение создаде правна несигурност во правниот промет. Законодавецот ги промени правилата на „играта“ без да бидат запознаени со тоа на почетокот на односот доверителот и должникот.

Принципот на правна сигурност бара правните прописи да не се менуваат често и тие да бидат познати за субјектите во моментот на стапувањето во односот. Затоа важи правилото дека законите немаат ретроактивно дејство, освен по исклучок. Направените измени фаворизираат само една категорија на граѓани, што ги прави другите да се чувствуваат дискриминирани. Во едно либерално демократско општество сите треба да бидат рамноправни и еднакви пред законот. Со ваквото ретроактивно решение се стимулираат граѓаните да бидат несовесни и да не ги исполнуваат редовно своите обврски, надевајќи се дека пред некои наредни избори ќе биде донесено слично или

---

⁷⁶⁶ Чл. 1.125.

⁷⁶⁷ Чл. 1895.

⁷⁶⁸ Чл. 128 ст.3.

⁷⁶⁹ Чл. 258 ст. 4.

⁷⁷⁰ Чл. 114.

исто решение. Со тоа се нарушува финансиската дисциплина и сериозно се доведува во прашање странските инвестиции.

Дополнително се поставува прашањето кој ќе ги сноси направените трошоци во постапката за извршување кога доверителот нема обврска истите однапред да ги авансира кај извршителот? И покрај тоа што законодавецот имал добра намера, сепак на мислење сме дека врз основа на правните принципи на граѓанското право не успеал да ги изнајде најдобрите решенија за ставање на крај на „должничкото ропство“ со „амнестија“ на долговите на должниците.

Со настанувањето на имотно-правниот однос субјектите се стекнуваат со одредени права и обврски. Доверителот се стекнал со одредени права кои очекува да ги оствари во постапка за извршување. Доколку се дозволи законодавецот ретроактивно да ги менува одредбите и прописите од граѓанското право ќе се создаде опасна пракса која може да се одрази исклучително врз правниот промет, слободата на пазарот и претприемништвото. Ваквото решение е во спротивност со одредбите за заштита на правото на сопственост од Протоколот број 1 на Европската конвенција за заштита на човековите права и слободи во која поимот сопственост се толкува пошироко опфаќајќи ги имотните права.

Во разрешувањето на поставените дилеми, сепак, клучниот збор ќе го има Уставниот суд, кој наскоро ќе треба да се произнесе пред поднесената иницијатива од страна на Адвокатската комора за оценување на уставноста на донесените измени.⁷⁷¹ Направените измени не би биле толку спорни доколку тие би имале важност за во иднина со оставање на подолг рок на *vacatio legis*. Во ваков случај тие би имале дејство за во иднина и би им биле добро познати на субјектите во граѓанско-правните односи. Но, повторно немаше да бидат разрешени старите долгови на граѓаните. Ова од причина што согласно правните принципи измените треба да произведуваат важност за во иднина *ex tunc*.

Во практиката веднаш по стапување во сила на законските измени извршителите беа преплавени со барања од страна на должниците за застареност на побарувањата. Незнаењето на правото повторно создава нејаснотии и дилеми. Особено незнаењето на приватното право. Согласно правилата со кои е уреден институтот застареност, јасно е дека за да дојде до неа потребно е да истече рокот на застареност и должникот да даде приговор за застареност пред судот. Оттука, поднесувањето на барање за застареност до извршителот е погрешно од причина што тој не е надлежен да одлучува по барањето за застареност.

Согласно последните измени не е уредено кој и како ќе ја констатира застареноста на побарувањето! Со оглед дека на застареноста ниту судот, ниту извршителот не се должни да водат сметка по службена должност, се поставува прашањето како ќе се реализира застареноста на побарувањето за кое се води постапка на извршување! По однос на ова прашање постои правна празнина која во практиката се надополнува со поднесување на барање за застареност од должникот до извршителот. Врз основа на правното мислење на УО на Комората на извршители на РС Македонија од 27.7.2023 година „Извршителот не е надлежен по службена должност да одлучува за застареност која тече во извршна постапка од член 369 став 3 од ЗОО (по измените од член 2 на ЗИД на ЗОО од 20.7.2023 година).“⁷⁷²

---

⁷⁷¹ Повеќе за мислењето на Адвокатската комора за законските измени и за поднесената иницијатива до Уставниот суд повеќе види на www.mba.org.mk

⁷⁷² „Прекин на застареноста во извршувањето, се смета дека настапува со секоја уплата на дел од побарувањето на должникот, од кој момент тече рокот на став 3 од член 368 од ЗОО. Секој поднесок од странката во кој се повикува на застареност, извршителот со заклучок ќе го отфрли поради ненадлежност. Согласно измените на ЗИ и дополнувањето на ЗИ од 20.07.2023 (понатаму како ЗИДЗИ) извршителот при изготвувањето на налозите за извршување во делот на налогот во кој се наведува податок за каматата ќе ги додаде зборовите „каматата тече до моментот на конечна исплата, односно до моментот кога неисплатената казнена камата ќе го достигне износот на главниот долг.“

Налозите за извршување издадени до стапување во сила на ЗИДЗИ од 20.07.2023 година, а кои ќе се реализираат во иднина нема да се дополнуваат во смисла на законските измени во однос на каматата.

На ваквиот акт по приговор за неправилности од страна на извршителот одговор треба да даде судот. Од добиените сознанија на судската пракса, со оглед на краткиот период на примена, сè уште не може да се говори за одредена востановена судска пракса. Од друга страна, поради недостиг на пропишан образец од министерот за правда во која форма извршителот треба да донесе одлука по поднесеното барање за застареност, во практиката постои невоедначено постапување. Во услови на правна празнина, одговорот на извршителот на таквото барање во одредени случаи бил во форма на заклучок, во други во форма на решение или известување за ненадлежност, во трети извршителот самиот донел решение за застареност на побарувањето. Недоволните и непрецизни одредби придонесоа одредени должници да поднесат и барање до судот да одлучува по застареноста во постапката за извршување. Со тоа должниците во одлучувањето по жалба беа задолжени и со плаќање на судска такса.

За разлика од погоре наведеното, согласно правилата со кои се уредува институтот застареност, за да настапи застареноста, освен што треба да истече законски предвидениот рок за застареност потребно е и должникот да поднесе до судот приговор за застареност на побарувањето. Во практиката најчесто приговорот за застареност истакнат од должникот следува по поднесената тужба за намирување на долг поднесена од страна на доверителот. Имајќи предвид дека за застареноста судот не води сметка по службена должност *argumentum a fortiori* дотолку повеќе тоа се однесува и за извршителот. Извршителот нема надлежност да води сметка по службена должност дали одредено побарување, согласно последните законски измени, е застарено или не. Во таа смисла, по однос на ова прашање е исправно правното мислење на Комората на извршители.

Неминовно се поставува дилемата, како тогаш да се остварат во практиката новите законски измени кога законодавецот не предвидел подробни одредби за утврдување на пропишаната застареност на побарувањето? Како треба извршителот да постапува? Имајќи ги предвид важечките одредби од позитивното право со кои се уредува застареноста, во кои по однос на ова прашање постои правна празнина, на должникот единствено му останува да поднесе деклараторна тужба до судот за утврдување на застареност на побарувањето на доверителот. Меѓутоа, ваквата парница може да трае со години. Тоа ќе придонесе покрај постојниот долг за должникот да настанат нови и дополнителни долгови произлезени од судските и адвокатските трошоци. Со ова решение не се решава проблемот. Напротив, се создаваат нови „танталови маки“ за должникот!

Законските измени создаваат „главоболки“ и за судот. Ова од причина што тие се во колизија со одредбата од членот 86 став 7 од Законот за извршување кој пропишува дека: (8) *Судот со решението не може да го запре извршувањето*, ниту да го задолжува извршителот да презема извршни дејствија! Како ќе постапува судот по однос на ваквите неприменливи законски измени останува да покаже иднината!

Наместо заклучок

Застареноста претставува губење на правото на заштита присилно да се бара исполнување на обврската по протек на определено време утврдено со закон. Од направената анализа на законските измени на ЗОО законодавецот заслужува пофалба само по однос на решението со кое се ограничува течењето на каматата до достигнување на вредност на главниот долг. Решение кое е праведно и во согласност со начелото на совесност и чесност. Меѓутоа, ова не се однесува на

Извршителот при наплата е должен да внимава на висината на неисплатената казнена камата да не го надмине износот на главниот долг.

Извршителот кој спроведува извршување кон кое пристапиле други извршителит со свои налози, не е надлежен по тие налози да внимава на висината на каматата, во сила на одредбите на ЗИДЗИ од 20.07.2023 година, туку за секој од нив е должен да внимава извршителот кој го издал налогот за пристапување кон извршување.“

одредбите од членот 2 на ЗИДЗОО со кои се пропишува апсолутен рок на застареност кој во согласност со членот 4 од овој закон има ретроактивно дејствие на постапките за извршување кои се во тек. Дотолку повеќе што законодавецот од незнаење уредува застареност на институтот „извршна постапка“ кој речиси две децении не постои во нашето право.

И покрај желбата на законодавецот да го разреши „должничкото ропство“ и да ги „амнестира“ граѓаните должници од старите долгови за жал не успеал во тоа. Ова од причина што одредбите се недоречени и неприменливи во практиката, се во спротивност со суштината на институтот застареност и во колизија со одредбите од Законот за извршување. Тие создаваат бројни проблеми во праксата на извршителите и судот создавајќи правна несигурност и невоедначено постапување. Граѓаните должници повторно се изманипулирани со носење на законски одредби кои се неприменливи и не ги решаваат нивните проблеми. Од друга страна, измените создаваат оправдан страв за доверителите дали нивните имотни права се доволно заштитени и обезбедени во иднина.

Постои ли излез од ваквата законска „шарамонијада“. Изразената политичка волја за „амнестија“ на долговите на должниците е без правна поткрепеност. Со неа се нарушува владеењето на правото и законот пред кој сите се еднакви. Според наше мислење направените измени по однос на рокот на застареност и неговото ретроактивно важење се за жал „мртво новороденче“. Освен што се во спротивност со принципот на еднаквост, правна сигурност, совесноста и чесноста, тие се неприменливи во практиката, затоа што се недоречени и во спротивност со суштината на институтот застареност. Во однос на нив, последниот збор го има Уставниот суд кој треба да одлучува по доставената иницијатива за уставноста и законитоста на измените поднесена од Адвокатската комора. Уставниот суд ќе биде исправен пред предизвикот да оцени дали законските измени се во интерес на сите граѓани или само во корист на одредена категорија, што би претставувало дискриминација и нееднаквост во однос на другите.

Како да се надмине постојната ситуација? Одговорот е со носење на Закон за личен стечај (банкрот) врз основа на кој ќе се овозможи должниците да започнат „нов живот“ без долгови, со делумна исплата и простени најголем дел од долговите (70-80%) од страна на доверителите. Но, и со научена животна лекција дека обврските, односно долговите треба да се исполнуваат. Следно е да се предвиди решение дека не е дозволено да се води постапка за правна заштита за одредена минимална парична вредност, од која трошоците за правна заштита, односно извршување се поголеми *de minimis non iudicat praetor*. Се додека не бидат преземени предложените решенија долговите и понатаму ќе останат да бидат товар на голем број граѓани. Имајќи предвид дека законските измени се неприменливи во практиката крајот на „должничкото ропство“ и понатаму останува само неостварена желба на законодавецот. За жал уште еднаш се потврди дека т.н. бирократски закони кои се носат на брзина и без поширока јавна расправа и вклученост на судската пракса и науката остануваат неприменливи во практиката поради нивната недореченост.

Најпосле, на крајот треба уште еднаш да се потсетиме на зборовите на познатиот римски правник Улпијан за трите принципи на правото со кој граѓаните би го избегнале ова прашање; а тоа се: чесно да се живее (*honeste vivere*), што подразбира редовно да се исполнуваат обврските, да не се причинува штета на друг (*alterum non laedere*) за секој да може да го добие она што го заслужува (*suum cuique tribuere*).

Користена литература

1. Галев Г., Дабовиќ Анастасовска Ј., *Облигационо право*, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје, 2008.
2. Gams A., *Svojina*, Naučna Kniga, Beograd, 1988.
3. Групче А., *Имотно (Граѓанско) право, Општ дел*, Скопје, Култура, 1985.
4. Групче А., *Имотно (Граѓанско) право, втор дел Стварно право*, Култура, Скопје, 1985.

5. Джеров А., *Гражданско право, Обща част*, Сиела, София, 2003.
6. Живковска Р., *Опит дел на граѓанското право – Воведни теми 3*, Европа 92, Скопје, 2009.
7. Јаневски А., Зороска – Камиловска Т., *Граѓанско процесно право, Книга прва, Парнично право*, Графички центар Југореклам, Скопје, 2009.
8. Карбоние Ж., *Гражданско право, Введение*, Издателство ЛИК, София, 1999.
9. Марјановиќ Г., *Кривично право, Опит дел*, Студентски збор, Скопје, 1988.
10. Milošević Lj., *Obligaciono pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1972
11. Поп Георгиев Д., *Облигационо право*, Универзитетска печатница „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, 1990.
12. Ристов А., *Убиство застарува а долг не: парадокс во македонското право*, *Правник*, Здружение на правници на РМ, Скопје, 2018.
13. Ристов А., *Правната сигурност како клучен фактор за владеење на правото*, *Правник*, бр. 295-296, Здружение на правниците на Република Македонија, Скопје, 2016.
14. Ристов А., *Злоупотреба на правото и ненормалното право во македонското граѓанско законодавство*, *Охридска школа на правото – 2019*, том 10, *Јуридика Прима*, Скопје, 2019.
15. Таджер В., *Гражданско право на НРБ*, Софи – Р, София, 1995.
16. ЧавдарК., Чавдар, *Закон за облигационите односи*, Академик, Скопје, 2008.
17. Шкарик С., *Уставно право*, Осмо издание, Култура, Скопје, 2015.